

Miguel de Cervantes Saavedra, de schrijver van Don Quichotte.

Cervantes maakte al heel jong verzen hoewel hij later bekende „dat de hemel hem de gave der poëzie niet geschonken had”. Hij was dol op toneel, al was het in zijn dagen nog bijzonder primitief. Hij beschreef dit zelf in het voorbericht van zijn bundel „Comedies en Kluchten”, die een jaar voor zijn dood werd uitgegeven.

De vertoningen werden 's morgens en 's middags gehouden op een openbaar plein en het enige decor was een oud laken, dat door twee touwtjes opzij kon worden getrokken, en dat wat men „de koffiekamer” noemde, afsloot. Er achter zaten de muzikanten, die een oude ballade zongen, zonder begeleiding. Er waren vier schragen in een vierkant gezet, met vijf of zes planken er op, maar vier handbreed van de grond. De hele verdere uitrusting van de regisseur kon in een zak en bestond uit vier gewaden van schapenvel, vier baarden en meer of minder pruiken en herdersstaven!

Toen onze tachtigjarige oorlog begon, in 1568, was Cervantes één en twintig jaar. In dat jaar kwam een grote verandering in zijn leven: hij verliet Spanje en hij zou het pas over twaalf jaar weerzien.

Hij trok als page van de jonge, ontwikkelde kardinaal Aquaviva, die aan het hof van Madrid op bezoek was geweest, naar Rome. Hij bleef ruim een jaar in dienst van die kardinaal en trad in 1570 in dienst van het Spaanse leger, onder de beroemde don Diego van Urbina.

Het was het begin van een loopbaan, die hem veel eer en zeer weinig voordeel zou brengen. Als Cervantes Don Quichotte niet had geschapen, dan

1547-1616

CERVANTES

DE SCHRIJVER VAN

DON QUICHOTTE

J. H. KRUIZINGA

Wie is de man, die het beroemde verhaal van Don Quichotte en zijn schildknaap Sancho Panza schreef; waar woonde, leefde en werkte de schrijver van een boek, dat na de Bijbel het meest gelezen en vertaald werd? Wie was hij, die een kunstwerk ter wereld heeft gebracht, zo algemeen menselijk, zo breed en diep van conceptie, dat het na vier eeuwen nog niets van zijn weemoedige betovering verloren heeft?

Miguel de Cervantes Saavedra werd op 9 October 1547, thans vier eeuwen geleden, in Alcalá in de Spaanse provincie Nieuw Castilië geboren. Zijn ouders behoorden tot de kleine adel en leefden zeer bescheiden. Spoedig na zijn geboorte vestigde het gezin zich in Madrid. De berichten, die wij over zijn jeugd bezitten, stemmen overeen met de mededelingen over andere, grote en kleine, talenten.

zou hij nooit tot de literaire groten hebben behoord, maar we zouden zijn naam toch in de Spaanse geschiedenis zijn tegen gekomen, om zijn moed bij de slag van Lepanto. Na deze beroemde slag stond hij onder bevel van Don Juan van Oostenrijk.

Het soldatenleven beviel hem echter op de duur niet. Hij kreeg in 1575 behalve eervol ontslag nog een aanbevelingsbrief van Don Juan mee waarin deze Cervantes „een man van moed en verdienste” noemde „met vele opvallende deugden.”

Ook van een andere bevelhebber kreeg hij brieven mee voor Philips II, waarin gesproken werd van „een soldaat even verdienstelijk als onfortuinlijk.”

In Augustus van dat jaar scheepte Cervantes zich bij Napels in; de brief, die hem „onfortuinlijk” noemde kreeg nu opnieuw gelijk, want in het gezicht

van de Spaanse kust viel hij in handen van Algerese zeeroovers. In de gevangenis van Algiers maakte hij een moeilijke tijd mee. Hij onderscheidde zich echter door zijn onuitputtelijk geduld en zijn aangeboren ridderlijkheid.

Het bericht van zijn gevangenneming werd in Madrid bekend en eindelijk gelukte het zijn moeder en zuster om 600 ducaten bijeen te brengen om hem los te kopen. Er waren echter 1000 ducaten nodig en door een lening bij kooplieden kregen zij ook het resterende bedrag bijeen. Eind December 1580 landde Cervantes in Spanje, vijf jaar later dan hij gedacht had.

Hoe diep het leed van de ballingschap en de slavernij hem in het hart heeft gebeten, blijkt het beste uit de hartstochtelijke „liederen op de vrijheid”, die hij ruim vijftien jaar later in Don Quichotte schreef. „Niets op aarde is te vergelijken bij het geluk van herwonnen vrijheid.”

De toestand van zijn land was er tijdens zijn buitenlands verblijf niet op vooruit gegaan: de ondergang van het machtig koninkrijk was begonnen.

In arren moede ging Cervantes weer in het leger. Hij maakte deel uit van een expeditie, die uitgezonden was om Portugal te onderwerpen. Hij vocht dapper, de overwinning werd behaald maar in 1582 verliet hij zijn regiment even arm als hij er in gekomen was. Tijdens die Portugese tocht heeft hij daar een vrouw ontmoet, die hem verliet nadat ze hem een dochter geschonken had.

In 1584 trad hij in het huwelijk met Catalina de Palacios de Salazar, uit een aanzienlijk, maar onbemiddeld geslacht uit Esquivivas.

In hetzelfde jaar zette hij met zijn herderroman „Galathea” zijn eerste stap op het literaire pad. Hoewel dit werk geweldig insloeg en zes keer herdrukt werd, kwamen de baten niet in zijn zakken.

Cervantes bleef even arm als tevoren. Zijn naam was echter gemaakt; hij gold onder de beroemdste dichters van Castilië en kreeg, zoals alle beroemde mensen, vrienden en vijanden.

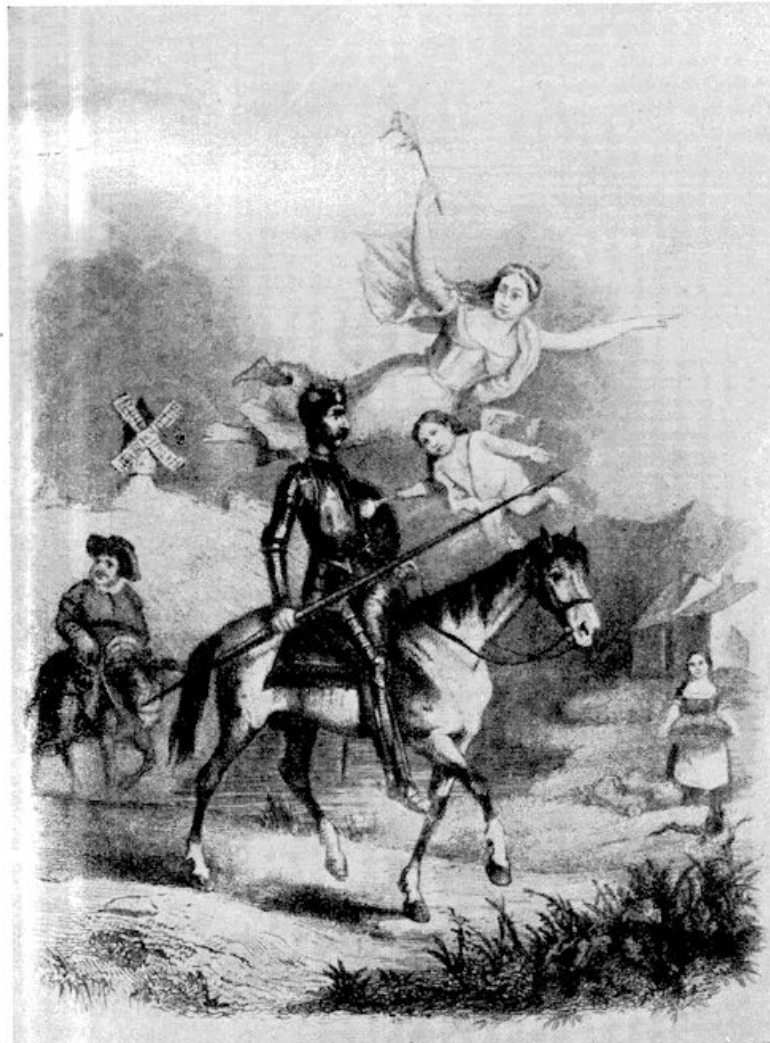
Ondertussen leed hij een komervol bestaan en dit zinnetje is het refrein van zijn levensbeschrijving! Het was toen nog niet een erkend beroep zich aan de letteren te wijden, en op het gebied der poëzie woekerde er een angstwekkend dilettantisme: loodgieters, kleermakers, soldaten,

matrozen, iedereen dichtte. Lopez de Vega, de dramaturg met de geweldige productiviteit, scheef in dat verband: „In iedere straat wonen 4000 dichters.”

Daarom richtte Cervantes zich naar het toneel, dat de beste mogelijkheden bood, om een redelijk inkomen te verwerven. Hij schreef tussen 1585 en 1588 twintig à dertig stukken. Hij kreeg voor elk stuk 800 realen; de twee drama's, die nog over zijn, geven ons de indruk, dat, als dit werd toegejuicht, het toneel in die tijd op buitengewoon laag peil moet hebben gestaan; ze zijn slecht gebouwd en vervelend.

Zijn productiviteit op toneelgebied taande echter en hij trad in burgerlijke dienst bij de koning. Hij trof 't daar al niet beter dan in de krijgsmacht, want de volgende twintig jaar zijn de hardste van zijn bestaan. Hij deed dag aan dag bureauwerk, en er zijn nog stapels officiële bescheiden over die hij allemaal in zijn mooi en duidelijk handschrift heeft geschreven. Zo bleef het onbelangrijke werk van de klerk gespaard, maar van de productie van het literaire genie is nergens meer een snippertje handschrift te vinden.

In zijn vrije tijd schreef Cervantes de meeste novellen. Een uitgever er voor vond hij niet en

Don Quichotte, begeleid door Sancho Panza, gaat op avontuur.

Illustratie uit een der eerste Spaanse uitgaven van Don Quichotte.

het gevolg was dat hij, wat zijn levensbehoefte betreft, van zijn vrienden afhankelijk was.

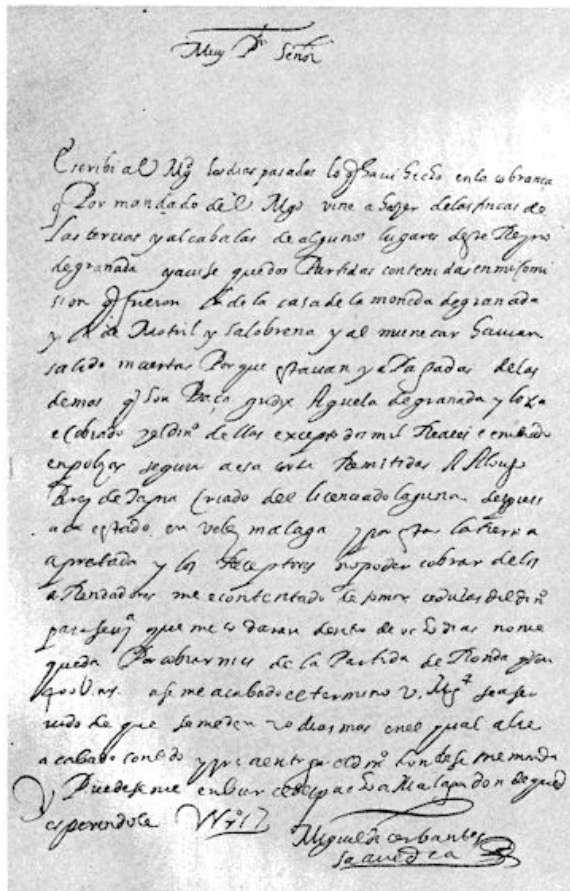
Op een reis door de provincie Sa Mancha kwam hij in conflict met ingezetenen van een der dorpen en moest daarvoor boeten in de gevangenis. Hier maakte hij een aanvang met het schrijven van zijn onsterfelijk werk, de Don Quichotte.

In Januari 1605, toen Cervantes acht en vijftig jaar oud was, verscheen het eerste deel. Het had onmiddellijk een onvergelykelijk succes. Heel Spanje was vol bewondering voor zo'n boeiend verteller, nooit had iemand een boek gelezen, dat bij dit „boek der mensheid" zoals Saint Beuve het genoemd heeft, in de schaduw kon staan.

Voor de Spanjaarden werd Don Quichotte een algemeen bezit en Cervantes stelde in het tweede deel, waarin telkens van de glorieuze ontvangst van het eerste deel sprake is, met voldoening vast: „Ik ben er zeker van, dat er tot nu toe 12.000 exemplaren van verschenen zijn. Portugal, Barcelona en Valencia, waar ze gedrukt zijn, zouden dit kunnen bevestigen, als er de gelegenheid voor was. Men zegt dat het in Antwerpen ter perse gaat en ik geloof werkelijk, dat er nauwelijks een taal is, waarin het niet vertaald zal worden."

Hij heeft gelijk gekregen want de namen uit Don Quichotte zijn ook in onze taal opgenomen.

Origineel handschrift van Cervantes in een brief aan de uitgever van zijn Don Quichotte.

Is „Dulcinea" niet een gewone (ironische) benaming voor een uitverkoren dame? Spreken we niet van „tegen windmolens vechten?", „Don Quichotterie", een „dolende ridder" zonder ook maar een ogenblik aan „de ridder van de droevige figuur" te denken?

Over de populariteit van Don Quichotte zijn natuurlijk allerlei anecdoten in omloop. Uit één er van blijkt dat Cervantes nog bij zijn leven de bijval heeft verworven van de nieuwe koning Philips III. Deze zat eens op zijn balkon toen hij een student ontdekte, die een boek zat te lezen en zich van tijd tot tijd op het voorhoofd sloeg. Toen de koning dat zag zei hij tegen zijn kamerdienaren: „Die student is gek óf hij leest Don Quichotte".

Natuurlijk had Cervantes tegenstanders, maar juist omdat er zoveel vóór en tegen zijn boek werd geredeneerd bleef de populariteit groeien.

Niemand was zozeer verbaasd over het succes van zijn boek als Cervantes zelf. Maar als men nu meent dat er nu een tijd voor hem aanbrak, vrij van financiële zorgen, dan vergist men zich. Voor een appel en een ei had hij zijn manuscript verkocht en de enorme baten van de verkoop in Spanje en van de vertalingen in het buitenland kwamen in de zakken van de uitgevers.

Terwijl de naam van Cervantes overal met ere werd genoemd, ploeterde hij net zo moeizaam voort om zijn dagelijks brood te verdienen als tevoren, en hij bleef ook altijd dezelfde ongeluksvogel.

Toen een Franse ambassadeur die door Spanje reisde, eens vroeg onder welke omstandigheden de beroemde auteur van Don Quichotte leefde en toen hij hoorde hoe arm Cervantes was, zei hij verbaasd: „Maar zorgt Spanje er dan niet voor, dat zo'n man rijk is?" Een vraag, die men door alle eeuwen heen heeft kunnen doen als het grote mannen geldt, of we nu een schilder als Rembrandt beschouwen, een dichter als Vondel, of een muzikgenie als Beethoven, die allen de armoede gekend hebben.

Het tweede deel van Don Quichotte is ontstaan toen iemand uit Aragon een smakeloos vervolg op het oorspronkelijk verhaal uitgaf. Cervantes publiceerde in 1616 het echte vervolg, dat nog voortreffelijker was dan het eerste deel. Deze publicatie heeft hij maar zes maanden overleefd.

Zijn laatste krachten wijdde hij aan een romantische geschiedenis Persiles en Sigismunda, die eveneens algemeen geprezen werd.

In de opdracht van dit zijn laatste werk lezen we: „Vaart wel, luimige invallen; vaart wel schone fantasiën; vaart wel vrolijke vrienden, want ik merk dat ik stervende ben, en ik hoop u gelukkig in het andere leven terug te zien."

Dit schreef hij op 19 April en de 23e April 1616, op dezelfde dag waarop Shakespeare stierf, ging ook hij tot „het andere leven" over.

In de tuin van een Franciscaner klooster in Madrid werd hij begraven; geen steen duidt zijn graf aan. Al het stoffelijke van Cervantes is verdwenen: zijn manuscripten, zijn portretten en zelfs zijn gebeente. Maar de geest, de ziel van de grote Spanjaard leeft, ook thans, vier eeuwen na zijn geboorte.